

УДК 343.2/.7+343.98

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.15.16>

НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ МАТЕРІАЛАМИ: РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Книженко Оксана Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін та
адміністративного права
(Харківський національний
університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна)

Книженко Світлана Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової експертології
та домедичної підготовки
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків, Україна)

У цій публікації розглянуто актуальні питання розслідування незаконного поведіння з радіоактивними матеріалами. Також приділена увага проблемам кваліфікації діянь, пов'язаних із незаконним поведінням з цими матеріалами. На прикладах правозастосовної практики показано недосконалість спеціальних нормативних актів, якими треба послуговуватися під час тлумачення місту ст. 265 КК України.

Розкрито умови звільнення від кримінальної відповідальності у разі придбання, носіння, зберігання, використання, передачі, видозмінення, знищення, розпилення або руйнування радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді) без передбаченого законом дозволу.

Зроблено акцент на тому, що використання радіаційних технологій у виробництві, медицині та інших сферах життєдіяльності зумовлює необхідність у виробленні відповідних заходів безпеки, додержання яких дозволить зберегти життя та здоров'я не тільки окремо взятої людини, а й населення загалом та довкілля, в тому числі й під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Позиціонується думка, що оновлення способів вчення досліджуваних кримінальних правопорушень, які стають більш зухвалими та ретельно підготовленими, потребує розроблення сучасних криміналістичних засобів і методів протидії їм. Насамперед зауважується, що вже на початкових етапах розслідування таких злочинів правоохоронні органи потребують допомоги спеціалістів з ядерної фізики, радіології, інших галузей знань. Тому метою дослідження обрано визначення напрямів використання допомоги спеціалістів у ході розслідування незаконного поведіння з радіоактивними матеріалами, а також висвітлення актуальних питань кваліфікації цих діянь, які найчастіше трапляються у правозастосовній діяльності.

Зазначається, що в Україні ядерна криміналістика знаходиться на етапі становлення й потребує спільної роботи криміналістів і спеціалістів з різних галузей знань,

що дасть змогу розробити ефективні рекомендації та алгоритми дій працівників правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом радіоактивних матеріалів.

Зроблено наголос на тому, що застосування спеціальних приладів при розслідуванні досліджуваних злочинів зумовлене не тільки завданнями розслідування, але й безпекою під час роботи з радіоактивними речовинами, оскільки вона залежить від своєчасного виявлення і вимірювання рівня випромінювання, яке виконують спеціальними приладами.

Зроблено висновки про те, що при розслідуванні досліджуваних злочинів допомога спеціалістів у галузі ядерної фізики, радіології, хімії, медицини необхідна за такими напрямками:

1) розроблення радіаційно-гігієнічних регламентів для працівників слідчо-оперативної групи, які працюють з радіоактивними матеріалами;

2) проведення обов'язкового медичного огляду всіх учасників слідчої (розшукової) дії після роботи з такими матеріалами;

3) проведення навчань зі слідчими з метою отримання базових знань про радіоактивні матеріали, правила поводження з ними, в тому числі вміння користування засобами захисту;

4) розроблення засобів індивідуального захисту; засобів виявлення, фіксації та вилучення (в тому числі упаковки і транспортування) радіоактивних матеріалів під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Притягаючи особу до кримінальної відповідальності, необхідно брати до уваги нормативне тлумачення термінів, які визначаються у спеціальних законах, а не тільки КК України. Для забезпечення радіаційної безпеки положення ч. 4 ст. 265 Кримінального кодексу України в частині тлумачення поняття «органи влади» варто тлумачити широко, охоплюючи й органи місцевого самоврядування.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, радіоактивні матеріали, ядерна криміналістика, розслідування кримінальних правопорушень, незаконний обіг радіоактивних матеріалів.

ILLEGAL HANDLING OF RADIOACTIVE MATERIALS: INVESTIGATION AND CRIMINAL PROSECUTION

Knyzhenko Oksana Oleksandrivna,
Doctor of Law Sciences, Professor,
Professor at the Chair of Criminal Law
Disciplines and Administrative Law
(Kharkiv National University of Internal
Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Knyzhenko Svitlana Oleksandrivna,
Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor,
Senior Lecturer at the Chair of
Criminalistics and Forensic Expertology
(Kharkiv National University of Internal
Affairs, Kharkiv, Ukraine)

This publication deals with the topical issues pertaining to investigation of illegal handling of radioactive materials. The authors also focus of the issues of qualification of the acts

which relate to illegal handling of such materials. Using the examples from law application practice, the article shows the imperfection of special regulations which should be used for interpreting Article 265 of the Criminal Code of Ukraine.

The article also specifies the conditions of release from criminal liability in the case of acquisition, carrying, storage, use, transfer, modification, destruction, spraying or disintegration of radioactive materials (sources of ionizing radiation, radioactive substances or nuclear materials which are in any physical condition in an installation or a product or in any other form) without a permit required by law.

It is emphasized that the use of radiation technologies in manufacturing industry, healthcare and other areas of life calls for developing appropriate safety measures which, if complied with, will save the life and health not only of one individual, but the population as a whole and the environment as well.

The authors argue that to update the methods of examination of the criminal offenses under study, which are becoming more and more audacious and carefully prepared, up-to-date criminalistic means and methods of countering them should be developed. It is primarily noted that as early as at the initial stages of investigating such crimes, law enforcement agencies need the help of specialists in nuclear physics, radiology and other branches of knowledge.

For this reason, the study is focused on determining the profiles of specialists which may be engaged to assist in the investigation of illegal handling of radioactive materials, as well as on highlighting the topical issues pertaining to qualification of such acts which most often occur in law application activities.

It is noted that in Ukraine, nuclear criminalistics is at the stage of establishment and needs joint efforts on the part of criminologists and specialists from various fields of knowledge which will allow developing efficient recommendations and algorithms of action for law enforcement officers during investigation of criminal offenses related to illegal trafficking of radioactive materials. It is emphasized that the use of special devices while investigating the crimes under study is due not only to the tasks of the investigation proper, but is also due to security concerns of working with radioactive substances, since this depends on timely detection and measurement of radiation levels by special devices.

The authors conclude that investigation of the crimes under study requires assistance of specialists in the fields of nuclear physics, radiology, chemistry and medicine in the following areas:

- 1) development of radiation and hygiene regulations for members of crime scene investigation team who work with radioactive materials;
- 2) mandatory medical examination of each person who participates in investigative (search) action after working with such materials;
- 3) training for investigators in the basic knowledge about radioactive materials, the rules of handling them, including the skills of using protective means;
- 4) development of personal protective means, means of detecting, recording and removal (including packaging and transportation) of radioactive materials.

When a person is made criminally liable, normative interpretation of the terms defined in special laws and not just in the Criminal Code of Ukraine should be taken into account. To ensure radiation safety, the provisions of Part 4 Article 265 of the Criminal Code of Ukraine regarding the interpretation of "public authorities" should be given a broad interpretation inclusive of local self-government bodies.

Key words: criminal liability, radioactive materials, nuclear criminalistics, investigation of criminal offenses, illegal trafficking of radioactive materials.

Науково-технічний прогрес як результат людської діяльності, надаючи чимало можливостей для людства, несе у собі й певні загрози. Використання радіаційних тех-

нологій у виробництві, медицині та інших сферах життєдіяльності зумовлює необхідність у виробленні відповідних заходів безпеки. Наслідками дії іонізуючого випромінювання на організм можуть бути численні захворювання і загибель опромінених навіть у невисоких дозах [1, с. 36]. Тому з метою забезпечення радіаційної безпеки людей та охорони навколишнього середовища від радіоактивного забруднення було прийнято низку нормативних актів [2, 3].

Законодавець навіть передбачив у ст. 265 Кримінального кодексу України (далі – КК України) кримінальну відповідальність за придбання, носіння, зберігання, використання, передачу, видозмінення, знищення, розпилення або руйнування радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді) без передбаченого законом дозволу.

За таке діяння визначено покарання у виді позбавлення волі строком від двох до п'яти років. Тобто ці діяння віднесено до категорії злочинів, а некримінальних проступків, що свідчить про їх підвищену суспільну небезпечність. Якщо ж вказані дії будуть спрямовані на спричинення загибелі людей, завдання шкоди їх здоров'ю, майнової шкоди у великому розмірі або значного забруднення довкілля або спричинять інші тяжкі наслідки, то особі загрожуватиме й більш тривалий строк позбавлення волі (до 15 років) [4].

Реалізація кримінально-правових норм можлива лише за умови виявлення кримінальних правопорушень у сфері незаконного поводження з радіоактивними матеріалами та встановлення винної особи. Вказані питання є предметом криміналістики, перед якою постають завдання розробки сучасних засобів і методів розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень.

В юридичній літературі окремі аспекти розслідування злочинів у сфері радіаційної безпеки досліджували М.П. Бабкін, П.Д. Біленчук, Б.Є. Бураков, А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, О.В. Маслюк. Однак нині змінюються способи вивчення досліджуваних кримінальних правопорушень, які стають більш зухвалими та ретельно підготовленими, що потребує розроблення сучасних криміналістичних засобів і методів протидії їм. Зазначимо, що вже на початкових етапах розслідування таких злочинів правоохоронні органи потребують допомоги спеціалістів з ядерної фізики, радіології, інших галузей знань.

Аналіз матеріалів судово-слідчої практики з цієї категорії кримінальних проваджень засвідчив неоднакове застосування норм КК України в частині притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 265 КК України, а також неправильне тлумачення положень цієї норми. Таке становище унеможливує встановлення правосуддя в Україні й потребує окремої уваги з боку правників та системного аналізу регулятивного законодавства, на яке посилаються правозастосовувачі під час кваліфікації дій осіб.

Тому метою нашого дослідження є визначення напрямків використання допомоги спеціалістів в ході розслідування незаконного поводження з радіоактивними матеріалами, а також висвітлення актуальних питань кваліфікації цих діянь, які найчастіше трапляються у правозастосовній діяльності й визначення шляхів їх вирішення.

З'ясування питання щодо встановлення в діянні особи ознак складу кримінального правопорушення, що відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України є підставою кримінальної відповідальності, потребує дослідження спеціального законодавства, яке врегульовує порядок поводження з радіоактивними матеріалами. Саме приписи спеціальних норм і будуть визначати межі дозволеної (недозволеної) поведінки. У ст. 265 КК України вказується на те, що радіоактивні матеріали можуть перебувати у будь-якому фізич-

ному стані в *установці або виробі* (розрядка авторів) чи в іншому вигляді. Визначення радіоактивних матеріалів міститься у ст. 1 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [3].

Законом України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» визначаються правові та організаційні засади дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії, а також загальні положення регулювання суспільних відносин, які виникають під час її провадження [5]. Саме через те, що нині радіоактивні речовини використовуються у багатьох сферах життєдіяльності, досить часто трапляються випадки придбання виробів, які містять у собі джерела іонізуючого випромінювання, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів.

Так, щодо особи відкрито кримінальне провадження за ч. 1 ст. 265 КК України через те, що вона намагалася збути два радіоізотопних сигналізатори типу РІО-3. Відповідно до висновку експерта вони визнані джерелами іонізуючого випромінювання [6]. Однак у судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій не було доведено винуватість особи у скоєнні злочину. Серед аргументів невинуватості суд касаційної інстанції вказав і на відсутність усвідомлення того, що особа розуміла, що ці предмети належать саме до радіоактивних матеріалів [7]. Те, що особа має розуміти, що вона поводить саме з радіоактивними матеріалами, а не будь-яким іншим виробом, є однією з вимог закону про кримінальну відповідальність. Відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України кримінальним правопорушенням визнається лише винне діяння. Це означає, що суд обов'язково має оцінити психічне ставлення особи до вчинюваного діяння.

Також закон вимагає, щоб дії вчинялися без передбаченого законом дозволу. З огляду на наведений вище приклад із судової практики є цікавим ще один випадок. Директор одного з товариств з обмеженою відповідальністю придбав вертольоти різних моделей без авіадвигунів, з яких за його вказівкою відбувся демонтаж комплектуючих запчастин, до яких відносяться п'ять датчиків обledenіння марки РІО-3 та РІО-3А, у складі яких знаходиться джерело іонізуючого випромінювання типу БІС-4АН, оснащені радіонуклідом стронцій-90 (Sr90) + ітрій-90 (Y90) [8]. Тобто відповідно до ст. 1 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» ці комплектуючі частини є радіоактивним матеріалом, що підтверджено висновками проведеної експертизи.

Сторона обвинувачення вважала, що в діях директора мало місце *використання* (розрядка авторів) радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання, що перебувають у виробі) без передбаченого законом дозволу. Сторона захисту наполягала на тому, що здійснено лише демонтаж із вертольотів радіоізотопних сигналізаторів обledenіння типу РІО-3 та РІО-3А без використання іонізуючої речовини, яка вмонтована в них. За своєю конструкцією датчики РІО-3 та РІО-3А є герметично закритим виробом вертольота, у якому є іонізуюча речовина БІС-4АН, вмонтована та герметично закрита в датчику РІО-3 з використанням клею на основі епоксидних смол. Таким чином захист відстоював позицію, що виключена можливість демонтажу джерела іонізуючого випромінювання БІС-4АН із датчика РІО-3 [9].

В основу виправдувального вироку, який було підтримано й касаційною інстанцією, ліг висновок про те, що діяльність з демонтажу датчиків обledenіння РІО-3 та РІО-3А ліцензування не потребує, оскільки іонізуюча речовина, яка герметично вмонтована в ці вироби, не вилучалася і не використовувалася. Використання радіоактивних матеріалів суд розтлумачив як отримання їх корисних властивостей, застосування іонізуючого випромінювання [9].

Для з'ясування питання по суті необхідно ураховувати не тільки положення закону про кримінальну відповідальність, а й інших нормативних актів. Так, ч. 1 ст. 265 КК

України лише вказує на альтернативні форми злочинного вияву: придбання, носіння, зберігання, використання, передачу, видозмінення, знищення, розпилення або руйнування радіоактивних матеріалів. Усі зазначені дії мають здійснюватися без передбаченого законом дозволу. Також закон зазначає, що ці матеріали можуть перебувати у будь-якому фізичному стані в *установці або виробі* (розрядка авторів) чи в іншому вигляді.

Поняття використання розтлумачується спеціальним Законом «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії». Саме цим визначенням необхідно послуговуватися під час тлумачення норм закону про кримінальну відповідальність. Так, під використанням джерел іонізуючого випромінювання законодавець розуміє не тільки експлуатацію, технічне обслуговування, зарядження-перезарядження, перетарювання, ремонт, налагоджування, проведення випробовувань з метою визначення технічних характеристик і перевірки на герметичність; введення та виведення з експлуатації установок, які містять джерела іонізуючого випромінювання; монтаж і демонтаж, а також отримання (придбання) та передачу (збут) джерел іонізуючого випромінювання [5]. Суд, визначаючи, які дії охоплюються використанням джерел іонізуючого випромінювання мав би використати положення ст. 1 вказаного закону, де закріплено законодавче визначення цього терміну.

Необхідно правильно оцінити фактично вчинені дії. Придбавши вертольоти разом із датчиками обледеніння РІО-3 та РІО-3А, відбулося придбання радіоактивних матеріалів, які знаходилися у конкретному виробі – вертольоті. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» придбання законодавцем оцінюється як одна з форм використання. Аби не бути притягненим до кримінальної відповідальності за придбання цих предметів, необхідно мати ліцензію на такі дії, чого у директора товариства не було.

Необхідно вказати й на наявність недбалості у формулюванні тексту нормативних актів. Так, в окремих актах у їхній назві використано тільки термін «використання», який згідно ст. 265 КК України характеризує лише одну із альтернативно перерахованих форм злочинного вияву. Однак за текстом цих актів законодавцем використовуються й інші поняття, в тому числі й «придбання». Окрім Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» така ситуація має місце й у Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання державного регулювання діяльності з використання джерел іонізуючого випромінювання». Цією постановою затверджено порядок державної реєстрації джерел іонізуючого випромінювання, а також перелік джерел іонізуючого випромінювання, діяльність з використання яких звільняється від ліцензування [10]. У ній також йдеться не тільки про використання, а й про інші дії такі як придбання джерел іонізуючого випромінювання, їхнє виробництво та зміну місцезнаходження. Звісно, що це є законодавчою вадою, яка має бути усунена.

Для з'ясування змісту ч. 1 ст. 265 КК України необхідно урахування нормативно визначених термінів, які містяться у спеціальних нормативних актах, однак, на жаль, між собою вони часто не узгоджені. Це ускладнює тлумачення закону про кримінальну відповідальність.

Варто зауважити, що у 2016 році законодавець передбачив можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності за придбання, носіння, зберігання, використання, передачу, видозмінення, знищення, розпилення або руйнування радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді) без передбаченого законом дозволу. Для цього особа, яка вчинила злочин, передбачений ч. 1 ст. 265 КК України, повинна добровільно здати

органам влади радіоактивні матеріали (джерела іонізуючого випромінювання, радіоактивні речовини або ядерні матеріали, які перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді).

Добровільними такі дії будуть у разі, коли особа, усвідомлюючи можливість і надалі зберігати ці предмети, однак за власною волею їх здає. Мотиви можуть бути різними – страх перед викриттям, обіцянка близькій людині тощо. Під органами влади слід розуміти як органи державної влади, так і органи місцевого самоврядування. Таке широке тлумачення дозволить мінімізувати можливі наслідки від незаконного поводження з радіоактивними матеріалами. Так, особа, проживаючи в невеликому селищі, незаконно зберігала радіоактивний матеріал, однак вирішила добровільно його здати органам влади. Для цього особі не треба їхати у районний чи обласний цент, шукати там орган поліції, а досить здати цей предмет до сільської ради.

Слідчий, здійснюючи розслідування таких злочинів, насамперед повинен пам'ятати про безпеку, як власну, так і слідчо-оперативної групи, населення та навколишнього середовища. Нині Міністерством внутрішніх справ України прийнята Інструкція про порядок дій органів (підрозділів) поліції в разі виявлення радіоактивних, хімічних та ядерних матеріалів (далі – РХЯ) або отримання інформації про порушення правил чи незаконне поводження з ними [11].

Інструкція передбачає забезпечення учасників слідчо-оперативної групи спеціальними приладами для виявлення та попередньої ідентифікації РХЯ матеріалів, індивідуальними дозиметрами, радіометричними та дозиметричними приладами, експрес-тестами для визначення небезпечних речовин, сертифікованих у відповідному порядку [11]. Водночас працівники правоохоронних органів потребують не тільки оснащення сучасними приладами виявлення та ідентифікації РХЯ, а й оволодіння певними знаннями та навичками їх використання. Допомогти у цьому можуть відповідні спеціалісти.

На жаль, у цій Інструкції серед засобів спеціального одягу та індивідуального захисту зазначені тільки халат, бахіли, респіратор (протигаз) або одноразова марлева маска, гумові рукавички, окуляри відкритого і закритого типу. На наш погляд, такий спецодяг малоефективний при роботі з РХЯ. Радіоактивні речовини при проведенні слідчих (розшукових) дій проникають в організм через дихальну систему або шкіру. Відповідно потрібні такі засоби захисту, які здатні захистити від опромінення під час роботи учасників слідчо-оперативної групи. Засоби захисту повинні бути такими, щоб забезпечували зниження дози опромінювання, яка була б у межах допустимої норми.

Вибір засобів захисту залежить від активності джерел, їх агрегатного стану, виду енергії випромінювання, маси речовини, тривалості роботи та відстані до джерел випромінювання. Наприклад, захист часом досягається в результаті відповідної підготовки і організації робіт, складання і дотримання графіків, за яких досягається мінімальний час контакту з джерелами випромінювання. При роботі з радіоактивними матеріалами слід використовувати екрани (сталеві, алюмінієві, свинцеві), товщина яких залежить від виду опромінення. В якості спеціального одягу використовуються захисні костюми (комбінезони), шапочки та рукавички з покритої оловом гуми, спеціальні окуляри з захисним покриттям.

Викладене свідчить про потребу в урахуванні особливостей характеристики радіоактивних матеріалів при розробленні криміналістичних засобів і методів виявлення, фіксації та вилучення таких матеріалів в рамках проведення слідчих (розшукових) дій для цілей розслідування кримінальних правопорушень. В цьому криміналістам допоможуть фахівці з ядерної фізики, радіології, хімії, медицини.

Варто зазначити, що криміналістика окремих зарубіжних країн має особливу галузь, яку називають ядерною криміналістикою. Так, в Ізраїлі у 2011 році була створена національна лабораторія з ядерної криміналістики, яка надає допомогу в розслідуванні подій, пов'язаних із радіоактивними чи ядерними матеріалами [12].

В Україні ядерна криміналістика знаходиться на етапі становлення й потребує спільної роботи криміналістів і спеціалістів з різних галузей знань, що дасть змогу розробити ефективні рекомендації та алгоритми дій працівників правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом радіоактивних матеріалів.

До особливостей розслідування незаконного поводження з радіоактивними матеріалами дослідники відносять:

- 1) неможливість виявлення слідів радіоактивного матеріалу шляхом простого огляду територій і приміщень;
- 2) малоефективність використання збільшувальних приладів, світлофільтрів і різних видів освітлення;
- 3) необхідність застосування спеціальних технічних засобів виявлення і фіксації слідів радіації (радіометри, спектрометри, дозиметри);
- 4) неможливість фіксування в протоколі слідів проникаючої радіації (можлива лише фіксація показань приладів) [13, с. 95].

Так, в ході огляду місця події спеціаліст проводить вимірювання потужності експозиційної дози ядерного випромінювання, встановлює тип радіоактивного забруднення, наявність поверхневого забруднення, результати якого заносяться в протокол огляду місця події з обов'язковим зазначенням марки, серійного номеру та сертифікаційних параметрів обладнання, яким проводилися виміри [14, с. 40].

Для виявлення радіоактивних слідів радіоактивних матеріалів застосовують технічні засоби, які залежно від призначення поділяють на радіаційні монітори, спектрометричну, радіометричну і дозиметричну апаратуру. Застосування таких приладів потребує спеціальних знань щодо сфери їх застосування. Тому для проведення дій, пов'язаних із пошуком, закріпленням, вилученням і початковим дослідженням радіоактивних слідів, криміналістам рекомендується залучати фахівців, які володіють спеціальними знаннями в області радіації та навичками роботи з приладами радіаційного контролю [13, с. 96].

На наш погляд, при розслідуванні досліджуваних злочинів варто не тільки залучати відповідних фахівців, але самим працівникам правоохоронних органів з метою забезпечення заходів безпеки, розуміння процесів радіоактивного опромінення, можливостей виявлення, фіксації та вилучення радіоактивних матеріалів отримати базові знання та навички роботи з такими матеріалами. Тому ми погоджуємося з М.П. Бабкіним, який пропонує запровадити навчальний курс (методичне видання або цикл лекцій) про основи радіаційного випромінювання, технічні засоби та прийоми, що застосовуються для виявлення, фіксації та початкової ідентифікації радіоактивних матеріалів, а також про правила радіаційної безпеки [13, с. 97].

Наступним напрямом використання спеціальних знань при розслідуванні вказаних злочинів є проведення дезактиваційних робіт. Під дезактивацією розуміють видалення радіоактивних речовин з якої-небудь поверхні чи з якого-небудь середовища або зниження рівня забруднення фізичними чи хімічними засобами [15, с. 52–54]. Така дезактивація мусить продитися негайно із залученням відповідних фахівців. Окрім того, учасники слідчо-оперативної групи повинні пройти невідкладний медичний огляд з метою запобігання негативних наслідків опромінення.

Ще одним вектором співпраці слідчого зі спеціалістами під час розслідування вказаних злочинів є необхідність у розробленні та використанні спеціальних засобів упа-

ковки та перевезення. Так, відповідно до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» перевезення радіоактивних матеріалів здійснюється спеціальними суб'єктами за умов дотримання безпеки упаковки та транспортних засобів [4].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що при розслідуванні досліджуваних злочинів допомога спеціалістів у галузі ядерної фізики, радіології, хімії, медицини необхідна за такими напрямками:

1) розроблення радіаційно-гігієнічних регламентів для працівників слідчо-оперативної групи, які працюють з радіоактивними матеріалами;

2) проведення обов'язкового медичного огляду всіх учасників слідчої (розшукової) дії після роботи з такими матеріалами;

3) проведення навчань зі слідчими з метою отримання базових знань про радіоактивні матеріали, правила поводження з ними, в тому числі і вміння користуватися засобами захисту;

4) розроблення засобів індивідуального захисту, засобів виявлення, фіксації та вилучення (в тому числі упаковки і транспортування) радіоактивних матеріалів.

Однією з перешкод на шляху притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 265 КК України є неузгодженість спеціальних нормативних актів, до яких необхідно звернутися аби розтлумачити зміст цієї статті. Низька якість нормативної бази, яка врегульовує порядок поводження з радіоактивними матеріалами, не тільки ускладнює тлумачення закону про кримінальну відповідальність, а й призводить до неоднакового застосування законодавства, що не дозволяє реалізувати принцип справедливості.

Зважаючи на те, що незаконне поводження з радіоактивними матеріалами – це умисний злочин, у суді має доводитися, що особа усвідомлювала те, що вона поводиться саме з радіоактивними матеріалами, а не будь-якою іншою річчю. Для забезпечення радіаційної безпеки положення ч. 4 ст. 265 КК України в частині тлумачення «органи влади» варто тлумачити широко, охоплюючи й органи місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Гудков І.М. Радіобіологія. Київ : НУБіП України, 2016. 485 с.
2. Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання : Закон України від 14 січня 1998 року № 15/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії : Закон України від 11 січня 2000 року № 1370-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-14>.
6. Вирок Голосіївського районного суду міста Києва від 22 березня 2016 року. Провадження № 1-кп/752/113/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56622612>.
7. Постанова Верховного Суду колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 3 квітня 2018 року провадження № 51-849км18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73304683>.
8. Вирок Голосіївського районного суду міста Києва від 3 вересня 2019 року № 1-кп/752/78/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84000298>.

9. Ухвала Колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Київського апеляційного суду від 12 березня 2020 року. Провадження № 11-кп/824/499/2020. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88495863>.

10. Деякі питання державного регулювання діяльності з використання джерел іонізуючого випромінювання : постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 року № 1718. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1718-2000-%D0%BF>.

11. Про затвердження Інструкції про порядок дій органів (підрозділів) поліції в разі виявлення радіоактивних, хімічних та ядерних матеріалів або отримання інформації про порушення правил чи незаконне поводження з ними : наказ МВС України від 6 вересня 2017 року № 1240/31108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1240-17>.

12. Soreq Nuclear Research Center (SNRC). URL: <http://soreq.gov.il/mmg/eng/Pages/National-Laboratory-for-Nuclear-Forensics.aspx>.

13. Бабкин М.П. Некоторые особенности образования следовой информации при контрабанде радиоактивных материалов и ее обнаружение. *Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения*. 2010. № 1. С. 90–98.

14. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Маслюк О.В. Особливості розслідування злочинів у сфері обігу радіоактивних матеріалів. Київ : ННПСК КНУВС, 2009. 88 с.

15. Павелко А.Й. Безпека працівників під час радіаційних аварій і радіаційного забруднення місцевості. Методична розробка. URL: http://nung.edu.ua/files/attachments/3-bezpeka-rad-avar-zp_tema_3.pdf.